

Volt akkor nagy

A Nibelung-énekről, röviben

csörömpölés

AZ az eposz, amelynek egyik éneke vagy fejezete az alábbiakban olvasható, nagyjából ugyanakkor jöhetett létre, a XII. század végén vagy a XIII. század elején, amikor a német udvari epika legjelesebb alkotásai: Wolfram von Eschenbach *Parzivalja*, Gottfried von Strassburg *Tristanja* és Hartmann von Aue *Iweinje*. Ugyanolyan kiváló mű, mint ezek, de két szempontból különbözik tőlük.

Az egyik a szerzőség kérdése. A *Nibelung-ének* szerzője sokkal kevésbé (vagy inkább sokkal rejtőzködőbb módon) van jelen művében, mint az udvari-lovagi elbeszélők. Ebben a műben nincs reflektáltság, nincsenek sem önelemző mozzanatok, sem esszéisztikus elmélkedések, a szerző észjárása csakis a cselekményen keresztül ragadható meg. A szerző személyéről semmit sem tudunk, még a neve sem maradt ránk. Emiatt számos XIX. századi tudós azt gondolta, hogy a mű népköltészeti alkotás, tehát nincs szerzője. Vagy esetleg több szerzője van, mondjuk tíz vagy tizenkettő, akik megalkották a különböző epizódokat, és ezek valamilyen módon, mondjuk egy szerkesztő vagy egy kompilátor segítségével, egymáshoz ízesültek.

Az újabb tudósok ezt már nem gondolják. Annyira erős és egységes a szerzői koncepció, hogy egy erős és egységes szerzőnek kell állnia mögötte. Ám hogy ki volt, ki lehetett ő, nem tudom, és nálam tudósabbak sem tudják.

A másik lényeges különbség, hogy bár a *Nibelung-ének*ben is a fejlett feudalizmus, a lovagi kultúra viszonyai tükröződnek, a mű mégis a jóval archaikusabb hősi epikához tartozik. Archaikus jellege folytán inkább az *Iliádszal* vagy a *Rámajánával* rokonítható, mint a vele egykorú, „modern” verses regényekkel. Ezt a hatást a szerző részint a Nibelung-mondakör mitikus, mesés mozzanatainak kidolgozásával éri el (ezekből a műben csak gyér nyomok maradtak, ellentétben a mondakör skandináv feldolgozásaival, amelyekben nagyrészt megőrződtek), részint a szóbeli verskultúra, a színhagyomány imitálásával. A művet biztosan leírta a szerző, az biztosan nem színhagyomány révén terjedt: körülbelül negyven középkori kézírata maradt fenn, teljességben vagy töredékben. Viszont valószínű, hogy – ellentétben a *Tristannal* vagy a *Parzival*lal – nem olvasásra, hanem előadásra és meghallgatásra volt szánva. Az előadó pedig bizonyára nem felolvasta, hanem megtanulta és emlékezetből mondta a szöveget. Ez magyarázza a metrika, az úgynevezett Nibelung-strófa jellegzetességeit. Aki ismeri az eredeti középfelnémet szöveget, az tudja, hogy a „nibelungizált alexandrinus” nem olyan, amilyennek a posztromantikus német és magyar költők (például Ludwig Uhland vagy Szász Károly) látni szerették volna. Nem szabályos negyedfeles

jambus, majd a sormetszet után szabályos hármas jambus, hímrímmel. Néha ilyen is lehet, de a verssorok többsége nem ilyen. Ezt majd egyszer részletesebben elmondom; most elég annyi, hogy megpróbáltam érzékeltetni a középfelnémet verses szövegnek nemcsak a hömpölygését, hanem a lüktetését és a döccenéseit is.

Létrejötte után *A Nibelung-éneket* legalább kétszáz évig, a XV. század derekáig előadták és hallgatták, másolták és olvasták. Aztán négy évszázadnyi Csipkerózsika-álom következett. (Hogy a téma iránti érdeklődés a könyvnyomtatás korában sem apadt el, tanúsítja *A szarubőrű Siegfried* című népkönyv.) Mint a német középkor összes fontos művét, *A Nibelung-éneket* is a romantika tudósai és költői fedezték fel, tették népszerűvé, emelték be a tudományos kutatásba és a kánonba. Az értelmezés a XX. század közepéig a nemzeti önaffirmáció, súlyosabb esetben az ősgermán törölmetszettség keretei között mozgott. Ennek magyar leágazása is van: az Artila udvarában, a mai Magyarország területén játszódó második rész miatt a Szász Károly átültetését forgató magyar olvasók a hun-magyar kontinuitás igazolásának, a magyar őstörténet részének tekintették a művet.

Ahogy a nagy alkotásokkal történni szokott, az idő múlásával *A Nibelung-énekek* is megváltozott a jelentése. Mai szemmel nézve, Siegfried meggyilkolását és Kriemhild boszúját inkább egy válságba jutott korszak rövidlátó politikájáról, civilizációk pusztító összeütközéséről szóló katasztrofista vízióknak látom.

Ami a mű magyar recepcióját illeti: Szász Károly fordítása 1868-ban jelent meg először, ezt számos újabb kiadás követte. Tellér Gyula bő egy évszázaddal később rugaszkodott neki az új fordításnak, ennek legismertebb részlete, a 10. „kaland” a *Klasszikus német költők* című gyűjteményben olvasható.

Ideje volna, hogy a magyar olvasók ismét hozzáférhessenek ehhez a nagy műhöz – erős értelmezési javaslatokkal alátámasztott, nyelvileg friss fordításban.

Ottensheim, 2017. október

■ **Márton László** (Budapest, 1959): író, műfordító és esszéista. Könyvei a Kalligramnál: *M. L., a gyilkos* (2012), *A mi kis köztársaságunk* (2014), *Faust I-II.* (műfordítás, 2015), *Hamis tanú* (2016).

